

DOI 10.34132/mspc2025.01.13.19

Оксана Малікіна
Ольга Насирова

ОФШОРНІ ЗОНИ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Матеріали представляють теоретичний аналіз поняття та змісту такого явища, як офшорні зони. Наголошено, що у зв'язку із значним податковим навантаженням у більшості країн світу, більшість підприємств все частіше змушені шукати шляхи зменшення податкового тягара. Одним із найпопулярніших таких шляхів є мінімізація податків через виведення капіталу в офшорні зони (юрисдикції). Вказано, що проблеми діяльності офшорних зон висвітлюються у працях багатьох вітчизняних та іноземних вчених.

Ключові слова: офшорна зона, податки, податкове навантаження, податковий тягар, податкова гавань, податковий рай, податковий притулок.

Безперервний розвиток світової економіки, збільшення міжнародних торговельних операцій, економічна глобалізація, постійний рух фінансових потоків спричинили створення особливих економічних зон, а зокрема – їх різновиду – офшорних зон чи «податкової гавані», тобто території держави з низьким оподаткуванням. Вони відіграють важливу роль у світовій економіці, будучи невід'ємною частиною економічних інтеграційних процесів.

Вважається, що першою згадкою «офшору» стала публікація в кінці 50-х рр. XX ст. однієї з газет східного узбережжя США. В цій статті велася мова щодо фінансової компанії, якій вдалося уникнути контролю уряду США завдяки тому, що компанія перемістила власні активи (діяльність) на територію іншої країни, яка мала більш сприятливі та вигідніші норми податкового законодавства. Варто вказати, що хоча вказаний термін було використано лише в XX ст., перша згадка щодо подібного явища належить ще часам Стародавньої Греції, коли, аби уникнути податків, торговці об'їжджали територію Афін і використовували як податкові притулки маленькі острови. Однак не зважаючи на тривалу історію існування офшорних зон, єдиного визначення поняття та к їй не вдалося сформувати.

На сьогодні офшорна зона (від англ. offshore – «поза берегом») – це «країна чи її окрема частина, де діють особливі правила реєстрації й надаються податкові й інші пільги іноземним компаніям за умов, що вони не здійснюватимуть господарських операцій на території вказаної країни» [6]. Щодо зарубіжної практики то поняття «офшорної зони» здебільшого не використовується, зокрема відповідно до класифікації відомих міжнародних організацій FATF (Financial action task force on money laundering) і FSF (Financial stability forum) його замінюють дефініцією «офшорного фінансового центру», що використовують щодо територій, які «мають розвинутий ринок капіталів, ліберальний податково-валютний режим та ігнорують рекомендації міжнародних фінансових установ щодо вдосконалення міжнародного регулювання й контролю за банківською та фінансово-валютними системами» [6].

Щодо вітчизняних дослідників, то більшість з них схиляється до розгляду вказаного поняття з економічної точки зору з обов'язком розглядом можливостей державного регулювання вказаної діяльності. Зокрема, окремі дослідники вважають, що «офшорні зони» – є одним із видів «вільних економічних зон» [4]. За такого підходу офшорні зони сприймаються в якості певних сервісних вільно-економічних зон, особливістю яких є формування для підприємців максимально сприятливого валютного та фінансово-фіскального режимів, високого рівня комерційної та банківської секретності, лояльності процесів державного регулювання. Тобто офшорні зони – є країнами, в яких безпосередні учасники фінансово-кредитних операцій не є резидентами держави, на території якої відбувається укладання та виконання відповідної угоди. Крім того, учасники вказаних процесів мають можливість «користуватися особливими правовими й податковими статусами, з одночасною заборонаю для офшорних підприємств ведення діяльності на території країни реєстрації» [3; 4].

На думку інших дослідників, офшорні зони – це «специфічний інструмент стимулювання інвестиційної діяльності та збільшення надходжень до бюджету депресивних територій, економічний ефект якого

ґрунтуватиметься на явищі зростання державних доходів завдяки розширенню податкової бази й мінімізації величини податкового навантаження» [2].

Варто згадати дослідників, які вважають, що офшорна зона – є «зоною з особливою формою правомочності держави щодо сфери оподаткування, що здійснюються на всій її території (або окремій частині), в результаті чого на вказаній території починає діяти особливий податковий режим, а також режим таємності стосовно інформації щодо проведення фінансових операцій, що поширюються на офшорні компанії, за умови дотримання ними встановлених у законодавстві країни реєстрації певних вимог» [1].

Щодо норм вітчизняного законодавства, то саме в Податковому кодексі України вживається термін «офшорні зони», до яких входять «держави та їх території, у тому числі території, залежні від них, на яких можуть створюватися та діяти суб'єкти господарювання, що мають офшорний статус» [5].

Отже, офшорна зона, або «податкова гавань» – це штат, країна або територія, де на національному рівні деякі податки стягуються за дуже низькою ставкою або не стягуються взагалі. Для компаній, що знаходяться в офшорній зоні, діє спрощена схема реєстрації та гарантується конфіденційність інформації про засновників компанії та фінансові операції, тут надаються митні, інвестиційні та інші пільги ведення бізнесу. У літературі, як вітчизняної, і зарубіжної, часто вживаються інші аналогічні терміни – «податковий рай», «податкові притулки», «офшорні центри». Важливо, що поняття «офшор» відрізняється від поняття «вільна економічна зона». У таких «податкових гаванях» є лише невелика частка державного регулювання. Відмінною особливістю їх функціонування є те, що офшорна компанія не може вести свою діяльність у країні реєстрації, тому що власники компаній не є резидентами держав. При цьому внутрішній ринок позичкового капіталу в офшорах відокремлений від рахунків резидентів цієї країни.

Основні джерела доходу від офшорної діяльності – збори за реєстрацію компанії, що сплачуються за заниженими ставками, податок з прибутку та прибутковий податок з фізичних осіб, щорічний збір при перереєстрації компанії, витрати офшорів на утримання у зоні їх постійних представництв – секретарських бюро. У багатьох офшорах існує вимога обов'язкового працевлаштування місцевих жителів в секретарські бюро, цим держава вирішує проблеми зайнятості населення. Варто вказати, що товари, обладнання, матеріали, що імпортуються в зони для потреб компаній не обкладаються митом.

Отже, виходячи з самої назви офшорні зони часто знаходяться у маленьких країнах та віддалених регіонах. Їхнє розташування не завжди є зручним, що збільшує витрати на управління таких компаній. Також офшорні зони нерідко розташовуються у державах із невисоким рівнем розвитку, при чому важливу роль відіграє репутація тієї чи іншої офшорної зони. Класичні офшори перебувають у «чорних списках» багатьох країн. Як правило, компанії, що знаходяться у класичних офшорних зонах користуються великою недовірою з боку серйозних міжнародних компаній. Ще однією складністю є відсутність висновків про скасування подвійного оподаткування, що веде до проблем фірми та її діяльності в тій або іншій державі. На сьогодні єдиного звіту про фірми, зареєстровані в офшорах, не існує, а роботу щодо регулювання та контролю за ними ведуть як Міжнародний валютний, і на національному рівні Центральні банки різних країн світу. Саме через забезпечення анонімності практично неможливо визначити загальну кількість фірм у офшорній зоні. За оцінками фахівців, йдеться приблизно про півтора мільйони підприємств. При цьому перше місце з більш ніж 300 тисяч зареєстрованих організацій займає Панама. До трійки також увійшли Британські Віргінські острови та Ірландія, для яких цей показник становить близько 200 та 150 тисяч відповідно.

Таким чином, поняття «офшорної зони», незважаючи на різноманітність підходів щодо його розуміння здебільшого сприймається як територія певної країни, яка має певні пільги щодо оподаткування іноземних капіталів. Крім того більшість авторів погоджуються з наявністю загальноприйнятих ознак офшорів, а саме: спрощених умов реєстрації й функціонування підприємств, закритості інформації щодо компаній, які було зареєстровано в офшорі, але які повинні діяти поза територією вказаної зони. Крім того, яскраво прослідковується тенденція сприйняття й розуміння офшорних зон як негативного впливу на економічну безпеку держави. Тобто, об'єктивне міжнародне значення офшорної зони є негативним, оскільки капітали перетікають до країн, які навмисно створюють певні пільги саме для іноземних підприємств, зареєстрованих на її території.

References

1. Baimuratov, M.O., & Zorina, O.I. (2010). *Ofshorni zony u suchasnomu vsesviti: pytannia teorii ta praktyky [Offshore zones in the modern universe: issues of theory and practice]*. Odesa : Feniks [in Ukrainian].
2. Bozulenko, O.K. (2010). Rol ofshornoï finansovoi diialnosti u svitovii finansovii systemi [The role of offshore financial activity in the world financial system]. *Ekonomist – Economist*, 1, (pp. 51-53) [in Ukrainian].

3. Komar, I.S. (2014). Vydy ofshornykh zon ta yikh vplyv na orhanizatsiiu bukhgalterskoho obliku [Types of offshore zones and their impact on the organization of accounting]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 6. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_6_22 [in Ukrainian].
4. Kose, D.D. (2008). Mistse pravovoho rezhymu opodatkuvannia ofshornoï terytorii u sferi rehuliuвання ekonomichnykh vidnosyn [The place of the legal regime of taxation of offshore territories in the sphere of regulation of economic relations]. *Chasopys Kyivskoho universyteta prava – Journal of the Kyiv University of Law*, 1, (pp. 18-23) [in Ukrainian].
5. Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. No. 2755-VI [Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI]. *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua>. [in Ukrainian].
6. Rudenko, V.V. (2015). Investytsiina diialnist v ofshornykh zonakh: osoblyvosti realizatsii ta perspektyvy rozvytku [Investment activity in offshore zones: features of implementation and development prospects]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, 1. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_1_26 [in Ukrainian].

DOI 10.34132/mspc2025.01.13.19

Oksana Malikina
Olha Nasyrova

OFFSHORE ZONES: CONCEPT AND CONTENT

The materials presents a theoretical analysis of the concept and content of such a phenomenon as offshore zones. It is emphasized that due to the significant tax burden in most countries of the world, most enterprises are increasingly forced to look for ways to reduce the tax burden. One of the most popular such ways is to minimize taxes by withdrawing capital to offshore zones (jurisdictions). It is indicated that the problems of offshore zones are covered in the works of many domestic and foreign scholars.

Keywords: offshore zone, taxes, tax burden, tax haven, tax paradise, tax shelter.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Оксана Малікіна, старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: oksi_mal@ukr.net, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3377-3443>.

Oksana Malikina, Senior Lecturer, Department of Public Management and Administration, Educational and Scientific Institute of Public Management and Administration, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: oksi_mal@ukr.net, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3377-3443>.

Ольга Насирова, магістрантка Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: nasyrova1984@ukr.net.

Olha Nasyrova, Master's student, Educational and Scientific Institute of Public Management and Administration, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: nasyrova1984@ukr.net.

© О.Малікіна, О.Насирова

Стаття отримана редакцією 04.06.2025.